

Łukasz Janecki

Parafia i kościół w Szymanowie

ZARYS DZIEJÓW MIEJSCOWOŚCI I WŁAŚCICIELE SZYMANOWA

Nazwa Szymanów wzięta się najprawdopodobniej od żyjącego w tych okolicach obywatela ziemskiego lub rycerza, o imieniu Szymon, czy też Szyman. Przemawia za tym fakt, iż w najstarszych źródłach archiwalnych występuje stara nazwa „Szymanowo” (łac. Symanowo) lub „Szymonowo” (łac. Symonowo). Jest też druga wersja, że nazwa pochodzi od zamieszkującej te tereny rodziny Szymanowskich. Hipoteza ta jest jednak błędna, ponieważ Szymanowscy byli właścicielami tego obszaru w XVI wieku, a nazwa istniała już w 1435 roku.

Wspomniana wyżej data jest bardzo ważnym faktem w dziejach Szymanowa, ponieważ w tym właśnie roku po raz pierwszy pojawił się on na kartach historii. Do I połowy XV wieku był własnością książąt mazowieckich. W 1435 roku stolnik sochaczewski Abraham Pawłowski z Gnatowic (Gnatowski), herbu Pierzchała, nabył go od księcia Ziemowita V Piasta (1389–1442) na własność. Nie jest znany dokładny czas, do kiedy Abraham Pawłowski był właścicielem Szymanowa. Wiadome jest tylko, że żył jeszcze w 1444 roku. Sukcesorzy Abrahama Pawłowskiego nie są znani aż do połowy XVI wieku.

Następnymi historycznie uchwyconymi właścicielami byli Szymanowscy, herbu Ślepowron, którzy prawdopodobnie przejęli nazwisko od nazwy miejscowości, w której mieszkali. Ostatnią dziedziczką rodu była Jadwiga z Szymanowskich, która wyszła za mąż za Mikołaja Maciejowskiego (zm. 1574), herbu Ciołek, wojewodę lubelskiego, i w ten sposób własność przeszła na Maciejowskich, a Szymanowscy nigdy już nie powrócili do Szymanowa jako jego dziedzice. Najprawdopodobniej ślub odbył się w 1556 roku i Mikołaj właścicielem Szymanowa był zapewne do śmierci w 1574 roku.

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Nie ma pewności, kto był następnym dziedzicem Szymanowa. Własność przeszła na jedno z pięciorga dzieci Mikołaja i Jadwigi Maciejowskich. Byli to: 1. Elżbieta, żona Jana Radziejowskiego; 2. Urszula, żona Andrzeja Ciołka, a po jego śmierci małżonka Mikołaja Dunin-Brzezińskiego; 3. Jadwiga, żona Wojciecha Wilkanowskiego; 4. Anna, żona Hieronima Sieniawskiego; 5. Jan Maciejowski, mąż Zofii z Myszkowskich.

Najprawdopodobniej dziedzicem dóbr szymanowskich został Jan Maciejowski (zm. 1588), który przez małżeństwo z Zofią Myszkowską przyczynił się do pojawienia następnego historycznie udokumentowanego właściciela – biskupa Piotra Myszkowskiego (1510–1591), herbu Jastrzębiec.

Gdy w 1591 roku zmarł biskup Piotr Myszkowski jego własność przeszła na dwóch bratanków: Zygmunta Myszkowskiego (zm. 1615) i Piotra Myszkowskiego (zm. 1601). Wkrótce obydwaj Myszkowscy podjęli starania o utworzenie niepodzielnego majątku ziemskiego i w ten sposób w 1601 roku powstała Ordynacja Myszkowskich w Pińczowie. Pierwszym ordynatem został Zygmunt (1601–1615).

Kolejnym historycznie uchwyconym właścicielem jest zapisany w 1602 roku Zygmunt Grudziński.

Nie są wymienieni jednak następni posesorzy aż do 1661 roku, gdzie widnieje Mikołaj Wiktoryn Grudziński (1635–1704), herbu Grzymała - starosta guzowski, golubski i grzybowski. Choć nie wiemy dokładnie, kiedy i w jaki sposób Grudziński stał się ich właścicielem, wiemy, że już przed 1667 był w posiadaniu Szymanowa i okolicznych miejscowości. Grudzińskiemu zawdzięczamy także budowę pałacu w Szymanowie oraz budowę kaplicy, a następnie kościoła i klasztoru reformatów w Miedniewicach. Jest to postać bardzo zasłużona dla tych okolic i pierwszy właściciel upamiętniony na kartach *Kroniki parafii Szymanów*. Mikołaj Wiktoryn Grudziński zmarł w 1704 roku a cały jego majątek odziedziczyła żona Lukrecja z Radziwiłłów (zm. 1716).

Wdowa Lukrecja Grudzińska powtórnie wyszła za mąż w 1713 roku za Fryderyka Józefa Dönhoff (zm. 1723) herbu Denhof. Lukrecja Dönhoff zarządzała majątkiem do momentu, gdy jej córka z pierwszego małżeństwa, a jedyne dziecko Lukrecji i Mikołaja - Marianna Grudzińska (ok. 1700–ok. 1726) wyszła za mąż za referendarza wielkiego koronnego Jakuba ze Skrzynna Dunina (ok. 1680-1730), herbu Łabędź. Ślub miał miejsce około 1715 roku i w tym też czasie Marianna otrzymała w uposażeniu dobra szymanowskie i wniosła je do rodziny Duninów. Linia Jakuba przyjęła nawet z tego względu przydomek Dunin-Szymanowski.

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Jakub Dunin zarządzał majątkiem do swej śmierci, która nastąpiła w dniu 23 stycznia 1730 roku. Początkowo razem ze swoją żoną Marianną z Grudzińskich. Po jej śmierci w 1726 roku powtórnie wstąpił w związek małżeński z Heleną Joanną Potocką I voto Wielhorską, II voto Bełchacką, III voto Rybińską, IV voto Rybińską (ok. 1693–1762), herbu Pilawa. Jakub Dunin miał z nią dwoje zmarłych w dzieciństwie dzieci: Aleksandra i Mariannę. Helena Dunin zdążyła jeszcze po raz szósty wyjść za mąż za Antoniego Andrzeja Morsztyna (vel Morstina) (ok. 1677–1735), herbu Leliwa, wojewodę inflanckiego, nim zmarła w 1762 roku. To właśnie ona sprawowała w latach 1730–1739 opiekę nad majątkiem oraz nad małoletnią córką Jakuba Dunina z pierwszego małżeństwa – Barbarą Urszulą Dunin (1718–1791).

W tym miejscu należy jednak zaznaczyć, że Barbara Dunin formalną właścicielką i dziedziczką dóbr szymanowskich została dopiero w 1750 roku. Stało się tak ponieważ miała zapewne starszego brata Aleksego Dunina (przed 1718–1750), który był starostą chęcińskim i kuchmistrem. Zmarł on bezpotomnie w Szymanowie 30 września 1750 roku.

W 1739 roku Barbara Dunin poślubiła marszałka wielkiego litewskiego, księcia Pawła Karola Sanguszkę (1682–1750), herbu Pogoń Litewska. Została trzecią żoną dużo starszego od niej księcia. Małżeństwo to zostało zawarte w celu przedłużenia wygasającego rodu Sanguszków. Barbara Sanguszko dała mężowi dziesięcioro dzieci, z czego przeżyło sześcioro. W czasie swego małżeństwa i nieco później Barbara najczęściej przebywała w głównym pałacu Sanguszków w Lubartowie. Po 1765 roku mieszkała głównie w Warszawie i Szymanowie. Owdowiawszy po 15 latach małżeństwa Barbara zajęła się wychowaniem dzieci oraz porządkowaniem spraw majątkowych. Odziedzyczyła bowiem po mężu rozległe dobra. Szczególną jej zasługą dla historii Szymanowa i parafii było powiększenie jej terytorium w 1776 roku. Księżna powiększyła także dobra szymanowskie o położony niedaleko Oryszewa młyn nazywany Kołaczek, z którym włączyła otaczające go 3 morgi ziemi.

Po księżnej Barbarze Sanguszko, która umarła w dniu 2 października 1791 roku, dobra szymanowskie, jako spadek przeszły na własność jej syna Hieronima Janusza Sanguszkę (1743–1812), wojewodę wołyńskiego, który posiadając liczne włości na Wołyniu sprzedał w 1798 roku Szymanów i jego okolice szambelanowi Ignacemu Cieleckiemu (ok. 1750–1804), herbu Zarembo oraz jego żonie Wiktorii ze Zbijewskich (ur. ok. 1750), herbu Rola.

Ignacy Cielecki zmarł w 1804 roku i na mocy testamentu, dobra szymanowskie przeszły w ręce jego dzieci: Onufrego Jana Konstantego (1784–1852), Antoniego, Józefa i Genowefy (1770–1844) za Władysławem Gurowskim (1769–1818), herbu

Projekt „Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej” jest organizowany przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Nad Bzurą przy dofinansowaniu ze środków Burmistrza organizację pozarządowe w 2014 roku.

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Wezele. Zmiana ta nastąpiła z zastrzeżeniem prawa do dożywocia dla wdowy Wiktorii. W latach następnych nastąpiło uregulowanie sprawy hipoteki majątku i od 1825 roku jedynym właścicielem został Antoni Cielecki. Był nim stosunkowo niedługo, ponieważ już w 1826 roku właścicielem został jego brat Onufry. Mimo zmian w hipotece faktyczną właścicielką i osobą zarządzającą była wdowa Wiktoria Cielecka. W 1820 roku Cieleccy odsprzedali wieś i folwark Gaj, wieś Topotówę, wieś i folwark Piasecznicę, Wólkę Piasecką oraz 6 włók gruntu niejakiemu Rogowskiemu.

Zły stan majątku, w tym olbrzymie zadłużenie, spowodował, że w 1830 roku dobra wystawiono na licytację. Jeszcze w tym samym roku nabył je główny wierzyciel – Ernest Sartoryusz de Schwanefeld (1740–1830), Niemiec na stałe zamieszkały w Prusach i jeszcze w 1830 roku odsprzedał swoją własność hrabinie Konstancji z domu Potockiej, I voto Potockiej, II voto Raczyńskiej (1781–1852).

Z kolei w 1831 roku hrabina Konstancja Raczyńska oddała zakupione dobra w posagu swej córce Irenie z Potockich Łubieńskiej (1797–1845), która była zamężna z Henrykiem Janem Nepomucenem Łubieńskim (1793–1883), herbu Pomian.

W 1833 roku majątek szymanowski został podzielony na trzy części, które przeszły na własność: wyżej wymienionej Konstancji z Potockich Raczyńskiej, Józefy z Pruskich Łubieńskiej (1804–1877) i wyżej wspomnianej Ireny z Potockich Łubieńskiej. Faktycznym jednak właścicielem w latach 1831–1834 był hrabia Henryk Łubieński.

Dnia 22 sierpnia 1834 roku dobra szymanowskie kupili dwaj bankierzy warszawscy: Maurycy Blum i Salwian Jakubowski. W niedługim czasie teść Jakubowskiego – Maurycy Koniar namówił go, aby spłacił Bluma i stał się jedynym właścicielem Szymanowa. I tak od 1838 roku jedynym właścicielem został Salwian Jakubowski.

Sytuacja własnościowa zmieniła się w 1844 roku, kiedy to w efekcie licznych konfliktów rodzinnych i finansowych dobra szymanowskie nabył na wyłączność Maurycy Koniar (1790–1848), herbu Moryców, dziedzic dóbr ziemskich, bankier i administrator licznych przedsięwzięć przemysłowych.

Rok 1848 przyniósł kolejną zmianę właściciela. Zmarł wówczas w dniu 19 lutego 1848 roku Maurycy Koniar. Zgon nastąpił w Dreźnie, gdzie Maurycy przebywał od kilku miesięcy. Zwłoki przewieziono do Warszawy i tymczasowo umieszczono w kaplicy na cmentarzu ewangelicko-augsburskim. Dnia 1 września 1848 roku pochowano go w grobie rodzinnym w Szymanowie.

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Po śmierci Maurycego Koniara prawo do majątku przypadło 12 osobom, które miały prawo do dziedziczenia (żona i liczne rodzeństwo). Ostatecznie sprawę tę uregulowano w 1853 roku, kiedy własność przejął syn Maurycego – Hipolit Koniar.

W 1854 roku odsprzedano młyn Kołaczek z otaczającymi go 3 morgami ziemi. Pozostałą część dóbr szymanowskich w 1861 roku kupił na drodze licytacji bankier, inwestor, finansista, polityk i mecenas kultury żydowskiego pochodzenia Leopold Kronenberg (1812–1878), herbu Strugi, który w 1845 roku ożenił się z Ernestyną Rozalią Leo (1827–1893) i jednocześnie zmienił religię przyjmując protestantyzm wyznania kalwińskiego. Leopold Kronenberg kupił także w 1861 roku folwark Aleksandria vel Kaniowszczyzna i rozparcelował go między folwarki: Szymanów, Hollandya i Elżbietów, a rok wcześniej w 1860 roku stał się właścicielem niedalekiego majątku Strugi. W 1867 roku zakupiony został las, który wcześniej należał do dóbr trojanowskich i został on włączony do dóbr szymanowskich. Leopold był właścicielem do swojej śmierci, która zastała go w Nicei w dniu 5 kwietnia 1878 roku, a pochowany został w rodzinnej kaplicy na cmentarzu ewangelicko-reformowanym w Warszawie.

Po nim cały majątek przeszedł jako spadek na jego synów. Byli to: Stanisław Leopold Kronenberg (1846–1894), Władysław Edward Kronenberg (1848–1892) i Leopold Julian Kronenberg (1849–1937).

Ostatecznie własność przeszła na Władysława Edwarda Kronenberga, ożenionego w 1881 roku z Francuzką Małgorzatą Łucją de Cherzean (vel Chevreau vel Chevreaux). Władysław wyemigrował do Paryża i został tam na stałe. Zmarł w dniu 16 kwietnia 1892 roku w Cannes. Pochowany został w rodzinnej kaplicy na cmentarzu ewangelicko-reformowanym w Warszawie. Z kolei po nim majątkiem zarządzała wdowa Małgorzata Kronenberg.

Następna zmiana własności nastąpiła w 1897 roku, kiedy to wdowa Małgorzata Kronenberg sprzedała cały majątek księciu Konstantemu Eugeniuszowi Lubomirskiemu (1868–1934), herbu Lubomirski I Księżę. Księżę ów wniósł znaczny wkład w historię Szymanowa, ponieważ, to jemu zawdzięczamy zbudowanie stojącego tam do dziś pałacu. Księżę Lubomirski już od 1899 roku rozpoczął rozprzedawanie swego majątku. We wspomnianym 1899 roku sprzedał Duninopol w celu jego parcelacji, następnie w 1900 roku na rzecz Stanisława Glezmera (1854–1916) miejscowość Strugi, a na koniec w 1905 roku pozbył się na rzecz rodzzonego brata, księcia Stanisława Sebastiana Lubomirskiego pozostałości dóbr szymanowskich.

Projekt „Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej” jest organizowany przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Nad Bzurą przy dofinansowaniu ze środków Burmistrza organizację pozarządowe w 2014 roku.

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Stanisław Sebastian Lubomirski (1875–1932) był właścicielem tylko przez rok i w 1906 roku, odsprzedał majątek szymanowski, czyli folwark Szymanów, folwark Elżbietów, folwark Kawęczyn i folwark Małgorzacin, dzierżawcy Zygmunтови Henrykowi Brudzińskiemu (1876–1959), herbu Prawdzic, żonatemu z Heleną Klarą z domu Glezmer (1882–1944), herbu Bożena, córką właściciela Strug. Brudziński, dzierżawił te tereny od hrabiego Lubomirskiego od 1901 roku.

W 1907 roku książę Stanisław Sebastian Lubomirski sprzedał także szymanowski pałac na rzecz Zgromadzenia Sióstr Niepokalanek, choć tytuł własności wystawiony został na Marię z Garbińskich Ciechanowską.

Warto także wspomnieć, że Cecylia Anna Maria Brudzińska (1909–1991), córka Zygmunta, wychodząc w 1932 roku za mąż za Adama Edwarda Woronieckiego (1901–1980), herbu Korybut, otrzymała w posagu majątek Szymanów i Elżbietów.

II wojna światowa oraz okres PRL-u dokończyły dzieło upadku Dóbr Szymanów, rozpoczęte w 1864 roku, jako uwłaszczenie chłopów a następnie jako stopniową parcelację majątku poprzez sprzedawanie pozostałych przy właścicielach miejscowości. W tym miejscu można już mówić tylko o pałacu i parku, należących do sióstr niepokalanek oraz o pozostałej po folwarku Szymanów ziemi, która została wydzierżawiona przez ministerstwo nasiennej Spółce Sandomierskiej Wielkopolskiej.

Od tego też czasu można mówić już tylko o własności prywatnej, ponieważ żaden z poprzednich właścicieli nie powrócił już do Szymanowa.

SZYMANOWSKA PARAFIA

Czas przed powstaniem parafii

Początki parafii w Szymanowie sięgają XV wieku. Szymanów pierwotnie należał do jednej z najstarszych parafii Mazowsza – Wiskitek i to od najwcześniejszych swoich lat. Pierwsze wspomnienie o administracyjnej przynależności pochodzi z 1444 roku. Stan ten nie uległ zmianie, przez następne lata. Starania o fundację parafii podjął już dnia 30 października 1444 roku ówczesny właściciel Szymanowa Abraham Pawłowski z Gnatowic, ale zamiar ten nie doszedł do skutku.

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Powstanie parafii w 1667 roku

Właściciel dóbr szymanowskich – Mikołaj Wiktoryn Grudziński doprowadził do erygowania parafii w dniu 12 czerwca 1667 roku.

Parafia Szymanów była bardzo małą parafią składającą się ze szlacheckiego dworu oraz wsi Szymanów i Gaj.

Pewne jest, że Grudziński starania o fundację parafii rozpoczął przed 1667 rokiem. Zaczął nawet gromadzić sprzęty i parametry liturgiczne, aby kościół mógł być wykorzystywany jako miejsce kultu. Wiadome jest na przykład, że w 1666 roku zakupił w Krakowie, na potrzeby kościoła monstrancję. Znany też jest z imienia i nazwiska kapłan obsługujący kościół, który zapisany jest pod dniem 2 sierpnia 1666 roku. Był to ksiądz Jan Kazimierz Malicki, który został pierwszym proboszczem w Szymanowie.

Istnieje powszechne przekonanie o fundacji parafii w 1776 roku, lecz jest to błędna hipoteza, ponieważ w tym roku księżna Barbara Sanguszko dokonała tylko i wyłącznie powiększenia parafii, a nie jej utworzenia.

Lata 1667-1776

Parafia Szymanów nie była dużą, ponieważ składała się z dwóch miejscowości oraz dworu szlacheckiego, zamieszkiwanego przez właścicieli.

Pierwsza zachowana statystyka parafii z 1676 roku wylicza w osobnej rubryce „Parafia Szymanowska”, że w miejscowościach „Szymanów et Gay” było łącznie 370 dusz. Nie znaczy to, że ludzie z innych parafii nie korzystali z posługi szymanowskich kapłanów. *Księgi metryk kościelnych parafii Szymanów* (chrztów, małżeństw i zgonów), wspominają o mieszkańcach Dębówki (par. Sochaczew), Drzewicza (par. Wiskitki), Jeżowej Woli (par. Białynin), Kawęczyna (par. Sochaczew), Oryszewa (par. Wiskitki), Skotnik (par. Sochaczew), Stariączy (par. Białynin), Strug (par. Białynin), Topołowej (par. Sochaczew) i Wólki (par. Sochaczew). Mimo to w każdym kolejnym roku, aż do 1776 roku liczba sporządzonych aktów nie jest duża.

Efektom wizytacji z 1670 roku jest protokół, który jednocześnie zawiera pierwszy inwentarz parafialny. Zapis ten poprzedza pierwszy w historii parafii Szymanów akt chrztu. Jest to jedyny akt z 1669 roku.

Należy wspomnieć, że wojna północna tocząca się w latach 1700–1721 ma dwa epizody rozgrywające się w parafii Szymanów. Otóż dnia 7 stycznia 1706 roku miał miejsce przemarsz wojsk szwedzkich przez szymanowskie dobra, w czasie

którego nastąpiło zniszczenie, zrabowanie i spustoszenie Miedniewic. Drugi epizod to fakt stacjonowania w 1707 roku w Szymanowie wojsk szwedzkich.

Losy parafii od jej powiększenia w 1776 roku

Niezwykle ważnym w dziejach parafii Szymanów jest rok 1776, kiedy to ówczesna właścicielka Barbara Sanguszko doprowadziła do kanonicznego powiększenia terytorium parafii. Odłączyła ona od parafii Wiskitki wsie: Drzewicz, Oryszew, Duninopol i Miedniewice; od parafii Bolimów miejscowość Nowa Wieś; od parafii Sochaczew wsie Gaj oraz Topołowa; i włączyła je wszystkie w obszar parafii Szymanów. Tej samej księżnej parafia zawdzięcza także wydanie w dniu 4 lipca 1776 roku przez papieża Piusa VI (1775–1799) bulli papieskiej ustanawiającej w parafii Szymanów 4 odpusty obchodzone na Przemienienie Pańskie (6 sierpnia), na św. Rocha (16 sierpnia), na św. Leonarda (6 listopada) i na św. Walentego (14 lutego) każdego roku.

Pierwsze dane o stanie ilościowym powiększonej parafii Szymanów pochodzą z 1781 roku i dokonane zostały w czasie wizytacji kanonicznej przeprowadzonej przez dziekana dekanatu sochaczewskiego. Liczba parafian wynosiła 1843 osoby. W następnych latach można zaobserwować ciągły liczebny wzrost parafian.

Powstanie listopadowe wybuchłe w 1830 roku odbiło się na losach parafii. Przechodzący przez Szymanów w sierpniu 1831 roku korpus rosyjskiego wojska, wskutek fałszywego donosu ich agenta ostrzelał z artylerii zabudowania folwarczne w Szymanowie. Spowodowało to doszczętne zniszczenie zabudowań, w tym dom administracyjny, przez co uległy zniszczeniu najstarsze dokumenty związane z majątkiem szymanowskim. Doszło także do małej potyczki polsko-rosyjskiej w pobliżu kościoła parafialnego.

Ważną informacją jest to, że pańszczyzna włościan istniała do 1852 roku, kiedy Hipolit Koniar zamienił ją na czynszowanie.

Powstanie styczniowe z 1863 roku dużo bardziej odcisnęło się na życiu parafii Szymanów. Wielokrotnie można było zauważyć przemarsze wojsk rosyjskich i polskich, które jednakowo dokuczały miejscowej ludności konfiskatą żywności i inwentarza w celu jego konsumpcji oraz konfiskatą zboża i innych płodów rolnych jako paszę dla zwierząt. W tym czasie zdarzyły się także pierwsze aresztowania przez władze. Wszystkich jednak po pewnym czasie zwolniono.

Po upadku powstania rząd carski wzmógł w Szymanowie, jak i w całym kraju rusyfikację. Na życiu okolicznej ludności odbiło się to przede wszystkim jako

wprowadzenie języka rosyjskiego jako urzędowego – nawet w księgach metrykalnych. Władze carskie ukarały także grzywną osoby wspierające powstańców, w tym samego proboszcza Melchiora Gromulskiego. Rząd carski dokonał w 1865 roku uwłaszczenia dóbr proboszczowskich. Grunta oraz cała osada proboszczowska przeszły na własność i pod zarząd państwa. Od tego roku wszelkie obowiązki względem Kościoła i duchowieństwa prawnie ustały. Księdzu proboszczowi została wyznaczona i wypłacana pensja rządowa. Przy proboszczu pozostawiono tylko 6 mórg ziemi.

Ważną inicjatywą, którą podjął proboszcz Melchior Gromulski było rozpoczęcie pisania *Kroniki parafii Szymanów* w 1868 roku.

Ksiądz Franciszek Marcinkowski doprowadził około 1880 roku do budowy nowej i obszernej plebani. Za jego bytności powzięty został zamiar rozbudowy kościoła i zaczęto już gromadzić na ten cel materiały. Zaslugą kolejnego księdza proboszcza Franciszka Sadowskiego dla parafii Szymanów było przygotowanie planów, materiałów oraz przeprowadzenie od 1893 roku początkowej rozbudowy kościoła parafialnego.

Rozbudowa kościoła parafialnego dokonana została w latach 1893–1907, a nie jak sądzą niektórzy w latach 1893–1898. Proboszcz Jan Tarnowski przybył do parafii w 1898 roku i zastał stary kościół w nienaruszonym stanie oraz nową dobudówkę, nie były one jednak połączone ze sobą. Dopiero ksiądz Tarnowski dokonał połączenia osobno stojących budynków w całość oraz ujednoczenia stylu nowopowstałej budowli.

Jednym z powodów rozbudowy świątyni była rosnąca liczba parafian. W szczytowym okresie liczba parafian sięgała 6450 osób (1898, 1899). W następnych latach można jednak zaobserwować spadek liczby parafian, spowodowane to było tym, że władze diecezjalne po kolei zmniejszały terytorium parafii tworząc inne parafie.

W 1917 roku parafianie zmówili się i zdjęli dzwony, a następnie je ukryli. W ten sposób ocalały one, przed niemiecką konfiskatą.

Okres II wojny światowej był bardzo ciężki dla całej ludności Polski. Szymanów doświadczył pierwszych złowrogich skutków wojny już 1 września 1939 roku, kiedy został zbombardowany. W tym samym dniu zjawił się w Szymanowie nuncjusz papieski Filip Cortesi (1876–1947), który szukał bezpiecznego schronienia w klasztorze sióstr niepokalanek, jednak już 3 września 1939 roku opuścił klasztor. We wrześniu 1939

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

roku przechodziły przez Szymanów tłumy uciekinierów. Dnia 13 września 1939 roku do Szymanowa wkroczyli Niemcy i rozpoczął się okres hitlerowskiej okupacji.

Do ważniejszych wydarzeń i zagadnień z tego okresu należy zaliczyć: umieszczenie na początku okupacji w klasztorze sióstr niepokalanek niemieckiego sztabu; przemarsz w ostatnich dniach obrony przez Szymanów wojsk generała Tadeusza Kutrzeby; eksterminację ludności żydowskiej; działalność w okolicach Szymanowa Związku Walki Zbrojnej, następnie przemianowanego na oddział Armii Krajowej, który miał w Szymanowie skład broni, i który przeprowadził w okolicy kilka udanych akcji sabotażu wysadzając pociągi na pobliskiej linii kolejowej; nękanie miejscowej ludności kontyngentami na wojsko, wywozem na roboty przymusowe, a nawet kopanie okopów (1944); działalność konspiracyjna, na którą składało się tajne nauczanie w klasztorze, ukrywanie powstańców, partyzantów i Żydów. Niemcy skonfiskowali także wszystkie dzwony.

Dnia 16 stycznia 1945 roku miała miejsce w Szymanowie bitwa między Niemcami i Armią Czerwoną. Zginęło wtedy 120 Niemców oraz 17 Rosjan, którzy zostali pochowani na cmentarzu parafialnym. Z dniem 17 stycznia 1945 roku zakończyła się niemiecka okupacja.

W dniu 6 sierpnia 1967 roku w obecności Prymasa Polski kardynała Stefana Wyszyńskiego odbyły się w parafii uroczystości 300-lecia kościoła parafialnego w Szymanowie.

W roku 2009 parafia liczyła 2082 mieszkańców.

Proboszczowie

Dzięki Księgom metryk kościelnych parafii Szymanów (chrztów, małżeństw i zgonów), można określić okresy, w których ksiądz Malicki oraz kolejni proboszczowie piastowali swe urzędy. Oto oni: 1. Jan Kazimierz Malicki 1667–1694; 2. Piotr Stanisław Kostkowski 1694–1725; 3. Albert Prusak 1725; 4. Kazimierz Dziewulski 1725–1739; 5. Adam Antoni Markiewicz 1739–1756; 6. Tomasz Chojecki 1756–1759; 7. Józef Wandowski 1759–1771; 8. Piotr Wilczyński 1771–1773; 9. Antoni Tadeusz Michniewski 1774–1776; 10. Jakub Tadeusz Dziewanowski 1776–1777; 11. Adam Tomasz Królikiewicz 1777–1826; 12. Melchior Gromulski 1826–1871; 13. Franciszek Marcinkowski 1871–1888; 14. Antoni Brauliński 1888–1893; 15. Franciszek Sadowski 1893–1898; 16. Jan Tarnowski 1898–1919; 17. Wincenty Siedlecki 1919–1947; 18. Eugeniusz Garwacki 1947–1964; 19. Stanisław Królik 1964–1969; 20. Stanisław Baranowski 1969–1975; 21. Czesław

Projekt „Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej” jest organizowany przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Nad Bzurą przy dofinansowaniu ze środków Burmistrza organizację pozarządowe w 2014 roku.

Przetacznik 1975–1983; 22. Kazimierz Rybak 1983–1987; 23. Czesław Kazimierz Aulich 1987–1992; 24. Paweł Flaszczyński 1992–2009; 25. Robert Sierpniak od 2009 do dnia dzisiejszego.

Kościół

Nie jest znany ani autor projektu, ani budowniczy pierwotnej świątyni. Istnieje jednak kilka hipotez mówiących o powstaniu budynku kościelnego w Szymanowie. Najbardziej prawdopodobna jest hipoteza, która mówi, że budowniczym kościoła był Mikołaj Wiktoryn Grudziński.

W latach 1893-1907 dokonano przebudowy i rozbudowy kościoła według projektu archidiecezjalnego architekta Konstantego Wojciechowskiego (1841–1910). Kościół wydłużono o 12 metrów, rozbudowano nawy boczne, oraz dobudowano od frontu dwie wieże. W dniu 17 września 1903 roku miało miejsce poświęcenie kościoła i ołtarza przez arcybiskupa metropolitę warszawskiego Wincentego Teofila Chościak-Popiela (1825–1912). Wszelkie prace budowlano-remontowe definitywnie zakończyło poświęcenie stacji drogi krzyżowej w 1907 roku.

W czasie rozbudowy zmianie uległ wystrój świątyni. Znikły wcześniejsze naścienne malowidła, a zastąpił je kolor biały ścian. Z resztą większość powierzchni ścian pokrytych malowidłami została w czasie rozbudowy wyburzona. Do znacznych zmian należy wymienić także zwiększenie ilości ołtarzy z trzech na pięć. Zmianie uległ wygląd ołtarza głównego, w którym zamieniono obraz Wniebowzięcia NMP na rzeźbioną scenę Jezusa Chrystusa Ukrzyżowanego oraz otaczające go trzy postacie, a także rzeźbione w drewnie podobizny świętych apostołów Piotra i Pawła. Wnętrze kościoła wykonano w stylu barokowym i wszystkie sprzęty zachowują ten styl.

Pismem z 2 września 1957 roku kościół został uznany za zabytek, a w 1985 roku władze wojewódzkie wpisały kościół do rejestru zabytków województwa skierniewickiego.

Sanktuarium Matki Bożej Jazłowieckiej w Szymanowie

Szymanowskie sanktuarium znajdujące się w przyklasztornej kaplicy sióstr niepokalanek związane jest ze statua Matki Boskiej Jazłowieckiej. Za datę powstania sanktuarium należy przyjąć datę 24 czerwca 1946 roku, kiedy koronowany cudowny wizerunek Matki Bożej stanął na terenie parafii.

Neoklasyczny posąg ma 170 cm wysokości postaci i 24 cm podstawy, a waży 900 kg. Wykonany jest z białego kararyjskiego marmuru przez polskiego rzeźbiarza Tomasza Oskara Sosnowskiego (1810–1888). Ukształtowany został w Rzymie, na

Projekt „Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej” jest organizowany przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Nad Bzurą przy dofinansowaniu ze środków Burmistrza organizację pozarządowe w 2014 roku.

zlecenie bł. Marceliny Darowskiej, dla kaplicy klasztornej macierzystego domu zgromadzenia sióstr niepokalanek w Jazłowcu.

Statua przedstawia Najświętszą Maryję Pannę, która stoi na półkuli ziemskiej spowitej sierpem księżyca. Długa szata sptywa ku ziemi, okazując z lekka piękne Jej stopy, depczące głowę węża. Płaszcz zarzucony na ramiona otula Jej harmonijne kształty. Ze złożonymi na piersiach rękoma i delikatnie pochylona głową, przeżywa tajemnicę Zwiastowania. Jednocześnie Maryja idzie, a stopą miażdży głowę węża. Jej twarz wyraża zatopienie w kontemplacji Boga.

Od samego początku siostry niepokalanki otoczyły statuę wielką czcią, a z czasem kult ten stał się bardziej powszechny.

Posąg w latach 1883–1946 znajdował się w Jazłowcu, skąd pochodzi jego nazwa i jednocześnie przydomek Matki Bożej.

Maryja nieustannie okazywała siostronom swoją macierzyńską opiekę. Wyraźnie okazała ją w czasie I wojny światowej, gdy w czasie bitwy pod Jazłowcem, wśród zamieszania i zagrożenia siostry spełniały posługi miłosierdzia względem rannych oraz wszystkich szukających pomocy. Mimo, że okoliczne tereny znajdowały się w długotrwałym ogniu walk klasztorowi, ani jednej siostrze nic się nie stało. Od tego też czasu Pani Jazłowiecka jest też patronką 14 Pułku Ułanów, którzy nazwali się Jazłowieckimi i obrali Najświętszą Maryję za swoją Hetmankę.

W latach 30-tych XX wieku zostały rozpoczęte starania o koronację figury. W dniu 25 maja 1939 roku papież Pius XII (1939–1958) przychylił się do prośby i zezwolił na koronację. Uroczysta koronacja miała miejsce dnia 9 lipca 1939 roku. Dokonał jej w imieniu papieża kardynał August Hlond, Prymas Polski.

W czasie II wojny światowej kult Jazłowieckiej Maryi był utajony, ale niezapomniany, za co Maryja udzielała swym czcicielom wielu łask, czego dowodem są liczne wota ufundowane zaraz po zakończeniu wojny.

W 1946 roku siostry zostały przez Rosjan wyrzucone z klasztoru. Musiały opuścić te tereny pozostawiając figurę w Jazłowcu. Za pozwoleniem przełożonej została tylko siostra Marianna Bundziak (1907–1994), która wniosła wielki wkład, aby sprowadzić figurę do Polski. To właśnie dzięki tej siostrze po prawie dwóch miesiącach od opuszczenia klasztoru siostra wraz z figurą Matki Bożej przybyły do Szymanowa. Stało się to dnia 24 czerwca 1946 roku. Figura została umieszczona w kaplicy. Dnia 13 września 1946 roku miało miejsce powtórne nałożenie koron przez promotora koronacji ojca Konstantego Żukiewicza OP.

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Pierwsza kaplica klasztorna była usytuowana na parterze pałacu i parę razy przenoszona, lecz z biegiem lat nie wystarczała na potrzeby sióstr oraz pielgrzymów, tak więc siostry podjęły decyzję o budowie oddzielnej kaplicy. W 1997 roku powstał projekt rozbudowy sanktuarium. Realizację tego planu rozpoczęto wmurowaniem kamienia węgielnego w 1999 roku, a zakończono dnia 31 lipca 2002 roku poświęceniem kaplicy.

Matka Boża Szymanowska

Wizerunek posiada kilka nazw. Najpopularniejsza z nich to Matka Boża Szymanowska, ale używane są także Matka Boża Różańcowa, Matka Boża Łaskawa, Matka Pocieszenia, Pani Ziemi Szymanowskiej oraz Matka Boża z Dzieciątkiem.

Obraz ten jest w szymanowskiej parafii od samego początku jej erygowania w 1667 roku i jest to najstarszy wotywny obraz w kościele.

Nie jest znany ani jego autor ani miejsce pochodzenia. W niektórych źródłach czas powstania datowany jest na początek XVIII wieku lub nawet na XVII wiek.

Obraz wykonany jest w stylu barokowym. Matka Boża z Dzieciątkiem jest przedstawiona na aksamitnym tle. Twarze malowane są olejem na płótnie lub wycięte z obrazu, ręce repusowane w blasze. Postacie ubrane w sukienki srebrne – Matka Boża w repusowano o motywach regencyjnych ze wzorem kwiatowym, Dzieciątko – ze wzorem rytym o motywach wici roślinnej. Sukienki wykonane są ze srebrnej blachy. Obraz mierzy 80 cm wysokości i 62 cm szerokości.

Wizerunek Matki Bożej Szymanowskiej jest wizerunkiem, na którym są umieszczone złoczone korony, choć oficjalnie obraz ten nie był jednak koronowany przez kościelne władze.

Dnia 14 marca 1962 roku obraz został wpisany do rejestru zabytków pod numerem 100/330/62/47.

W 2007 roku obraz został zdjęty z niszy usytuowanej w bocznym ołtarzu św. Rocha.

Klasztor Sióstr Niepokalanek

Fundacja sióstr niepokalanek w Szymanowie była ostatnią placówką jaka powstała za życia współzałożycielki zgromadzenia – bł. Marceliny Darowskiej.

Plany otwarcia nowego domu powstały w 1906 roku, kiedy to Maria Ciechanowska obiecała załatwić siostrą potrzebne formalności u carskich władz w

Projekt „Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej” jest organizowany przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Nad Bzurą przy dofinansowaniu ze środków Burmistrza organizację pozarządowe w 2014 roku.

Królestwie Polskim, co też w niedługim czasie uczyniła. Pierwsze siostry wyjechały do Królestwa w 1907 roku, aby rozejrzeć się za miejscem na klasztor. Wybór padł na Szymanów i na pałac będący własnością książąt Lubomirskich.

W tym miejscu warto zatrzymać się nad samym pałacem. Znajduje się on na miejscu dawnego drewnianego dworu Grudzińskich. Pierwotny pałac został rozebrany przez Władysława Kronenberga. Obecny został zbudowany na polecenie Konstantego Lubomirskiego w latach 1898–1902 według projektu Konstantego Wojciechowskiego.

Pałac został fikcyjnie zakupiony 18 września 1907 roku na Marię Ciechanowską, lecz jego faktycznym właścicielem było Zgromadzenie Sióstr Niepokalanek. Formalne przepisanie własności nastąpiło w 1921 roku.

Pierwsze siostry przyjechały do Królestwa na stałe w 1907 roku. Pierwszą przełożoną placówki została mianowana Maria Ludwika Morstin. Początkowo siostry zamieszkały w Komorowie koło Błonia, gdzie w wynajętej willi spędziły rok. Już tam otworzyły szkołę powszechną dla wiejskich dzieci. Komorów był tylko tymczasową fundacją, dlatego, że siostry czekały na opróżnienie pałacu w Szymanowie, który na rok zajmował wcześniejszy dzierżawca - ksiądz Jan Gralewski (1868–1924) i założony przez niego prywatny zakład dla chłopców.

W dniu 15 lipca 1908 roku pierwsze trzy siostry niepokalanki stanęły na szymanowskiej ziemi i od tego momentu niepokalanki zostały na niej na stałe. W następnych dniach przybywały kolejne siostry tak, że przed rozpoczęciem roku szkolnego do pracy było gotowych prawie 30 niepokalanek. Siostry urządziły także kaplicę. W niedługim czasie przybyła też matka Marcelina, która spędziła tam rok szkolny 1908/1909. Natychmiast zarządziła budowę dużego, murowanego domu, na potrzeby szkoły elementarnej, ponieważ główny gmach okazał się za ciasny dla szkoły średniej. Dnia 15 września 1908 roku miało miejsce poświęcenie domu, umieszczenie w tymczasowej kaplicy i rozpoczęcie roku szkolnego. 4 listopada 1908 roku odbyło się poświęcenie budynku szkółki elementarnej dla 250 dzieci zwanego „Szymanówkiem”.

Władze carskie nękały siostry różnymi nakazami. Narzucono siostronom program nauczania i podręczniki, zarządzono likwidację kaplicy i zniesienie zakonnego trybu życia. Została ograniczona nawet ilość sióstr. Mimo tych wszystkich przeciwności szkoła a razem z nią siostry pozostały w Szymanowie.

VII Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

Początkowo siostry prowadziły gimnazjum, szkołę powszechną, ochronkę dla małych dzieci oraz szkołę kroju, szycia i gospodarstwa domowego dla starszych wiejskich dziewcząt.

Po wybuchu I wojny światowej szkółka została przeznaczona na szpital, a siostry pracowały w nim jako pielęgniarki. Szpital istniał do sierpnia 1915 roku, następnie powróciła do niego szkółka.

W 1918 roku siostry otrzymały od władz oświatowych koncesję na prowadzenie ośmioklasowego gimnazjum żeńskiego. Mimo to przez dwanaście lat istnienia w wolnej Polsce szkoła miała niepełne prawa państwowe, które zdobyła w 1932 roku. Po reformie oświaty powstało w Szymanowie czteroklasowe gimnazjum i dwuletnie liceum ogólnokształcące typu humanistycznego. Pełne prawa państwowe zdobyły one w 1937 roku.

W 1933 roku do Szymanowa został przeniesiony z Jazłowca dom generalny zgromadzenia, a pierwszą rezydującą była Maria Zenona Dobrowolska (1933-1953), która była piątą generałką zakonu.

Okres II wojny światowej był niełatwym dla sióstr oraz klasztoru. Już we wrześniu 1939 część klasztoru została zajęta przez niemieckie wojsko. Liceum i gimnazjum zostały zamknięte, a internat rozwiązany. Mimo to od września 1940 roku ruszyły kursy krawieckie, szkołę handlową i kursy przygotowawcze do szkoły zawodowej drugiego stopnia. Od 1942 roku miejsce handlówki zajęła dwuletnia szkoła gospodarcza. Szkoły te były jednak tylko kamuflażem, aby ukryć tajne nauczanie i to zarówno na poziomie gimnazjum jak i liceum. Klasztor powiązany był z akcją podziemną, odbijano na powielaczu konspiracyjne gazetki, wspomagano partyzantów, ukrywano Żydów i prowadzono liczne dzieła charytatywne. Do szczególnie wartych wspomnienia należy wymienić wielką akcję pomocy ludności cywilnej Warszawy po upadku powstania w 1944 roku. Siostry nie zgadzały się jednak na żadne zaangażowanie się dziewcząt w działalność konspiracyjną czy zakładanie nielegalnych organizacji, ale aprobowały ich działalność charytatywną.

W 1942 roku do „Szymanówka”, czyli szkółki przeniesiono sierociniec który znajdował się tam do 1946 roku. Dnia 27 sierpnia 1944 roku naziści zajęli połowę klasztoru, spychając siostry, uczennice i przyjętych uciekinierów do dalszych pomieszczeń. We wrześniu 1944 roku powstał w Szymanowie szpital, który przetrwał do 1945 roku, a siostry pełniły w nim obowiązki pielęgniarek.

Od 25 stycznia 1945 roku w gimnazjum i liceum w Szymanowie zaczęła się normalna praca szkolna, ruszył internat, a nawet nauka religii w wiejskiej szkole

Projekt „Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej” jest organizowany przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Nad Bzurą przy dofinansowaniu ze środków Burmistrza organizację pozarządowe w 2014 roku.

VII Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej

Sochaczew, 13 grudnia 2014r.

podstawowej. W marcu 1945 roku kuratorium zatwierdziło szkoły. Jednak lata powojenne nie były pozbawione licznych trudności. Mimo to szkoła ciągle się rozwijała i stopniowo rosła także liczba uczennic. Dopiero po 1989 roku nastąpił czas prawdziwej swobody nauczania i kultu. Do dziś siostry prowadzą w szymanowskim klasztorze liceum i gimnazjum.

Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej

Projekt „Spotkania z historią Sochaczewa i Ziemi Sochaczewskiej” jest organizowany przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania Nad Bzurą przy dofinansowaniu ze środków Burmistrza organizację pozarządowe w 2014 roku.

Wszelkie prawa zastrzeżone